

В.Г. ВОРОПАЄВА (кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук)

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету, Кіровоград, Україна
kafedra09@i.ua

МЕТАМОРФОЗИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Предмет, тема, ціль роботи. Предметом дослідження є феномен політичної свідомості, з якою відбуваються різні метаморфози в умовах політичної кризи. Мета статті – сформулювати теоретичні підстави концепту політичної свідомості як складової системи світоглядних інтересів, що має велике значення для рефлексії урахування зворотних зв'язків політичної системи сучасного суспільства з урахуванням соціальних інтересів людей; показати метаморфози, що відбуваються з політичною свідомістю сучасного українського суспільства. Для реалізації цієї мети в статті визначено актуальність вивчення проблем формування сучасної політичної свідомості в сучасному суспільстві; розкрито сутність політичної свідомості як процесу віддзеркалення політичної реальності з урахуванням соціальних інтересів людей та схарактеризовано категорію «віри» як складової політичної свідомості і культури. Результати роботи: в статті представлена концептуалізація політичної свідомості і досвід її практичної реалізації в Україні. Сфера застосування результатів дослідження: у процесі викладання філософії, політології, соціології, культурології, психології.

Ключові слова: політична свідомість, політична культура, політична психологія, менталітет, віра, політична активність, політична криза.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Актуальність вивчення проблем формування сучасної політичної свідомості в суспільстві перехідного типу, яким сьогодні є українське суспільство, не викликає сумнівів, оскільки йдеться про історичний вибір шляху розвитку. Цей вибір робить підростаюче покоління, яке стало по-іншому сприймати політичне життя після подій Помаранчевої революції та Майдану як паростків громадянського суспільства. І це не дивно, що політика стала цікавити молодь, як свідомих громадян своєї держави. Тому актуальність дослідження зумовлена потребами соціальної практики та умовами політичної кризи.

Українське суспільство на порозі XXI століття може експлікуватися як поляризоване, яке не має внутрішньої єдності. Дана теза дискурсоосмислюється довгим періодом відсутності державності в української нації, насиллям над нею чужої волі через існування в минулому у складі поліетнічних імперій. В умовах незалежного розвитку до цього додалася низка “векторів розділення” української спільноти за різними ознаками: соціальними, політичними, ідеологічними. Крім того, сьогодні відсутній консенсус відносно фундаментальних цінностей, ідеалів і цілей

суспільства, що породжує високу конфліктність та соціальну напругу, які зумовлюють політичну нестабільність у суспільстві. Сучасній політичній свідомості України притаманний низький ступінь довіри населення до державних інститутів влади, включаючи судову гілку влади, ігнорування законних способів розв'язання конфліктів, переважання емоційних регуляторів у політичній діяльності. За таких умов необхідним є компетентний аналіз та постійний моніторинг як політичної свідомості суспільства загалом, так і окремих його верств та громадян. Це вимагає автентичного аналізу, оскільки політична свідомість містить в собі потенціал для реалізації всіх можливих варіантів розгортання соціальних подій. З іншого боку, дослідження політичної свідомості має не тільки “пасивне попереджальне значення”, але й “активне”. Суть його полягає у свідомому формуванні політичними інститутами інформаційного простору держави, позитивних настанов громадянам зі сторони публічного адміністрування, спрямування політичного процесу до режиму розвитку, а не стагнації чи занепаду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спирається автор

Деякі автори, зокрема О. Валєвський, Д. Видрін, В. Журавський, В. Согрін, К. Холодковський, розуміють політичну свідомість як відображення політичних відносин, політичного життя загалом. Значення цієї позиції полягає в тому, що в ній наголошується на визначній ролі класових інтересів і політичних відносин. Інша група авторів (К. Гаджиєв, А. Уледов, Г. Щедрова) розглядають політичну свідомість крізь призму політичної влади. Вони виокремлюють саме стрижень предмета відображення політичної свідомості – проблему політичного адміністрування, політичного панування та управління. Низка авторів, серед яких В. Бебик, Л. Гордон, М. Михальченко вказують на їх органічний зв'язок з економічними відносинами, потребами та інтересами різних верств населення. Інакше кажучи, політична свідомість визначається як відбиття політичних та економічних відносин. Отже, у сучасній вітчизняній літературі, літературі країн СНД, зарубіжній літературі істотно сприяли дослідженню політичної свідомості В. Андрущенко, В. Бабкін, Е. Баталов, В. Бебик, Д. Белл, З. Бжезинський, К. Гаджиєв, Є. Головаха, Б. Грушин, Г. Дилігенський, В. Кремень, І. Кресіна, І. Курас, М. Михальченко, В. Мшвенієрадзе, Л. Нагорна, Л. Півнева, В. Ребкало, О. Рудакевич, М. Сазонов, П. Сергієнко, А. Уледов, О. Фісун, С. Хантінгтон, О. Шестопап, Л. Шкляр. Без підвищення рівня політичної активності громадян (зокрема, молоді) ні вивести економіку з кризи, ні закласти основи правової держави і громадянського суспільства неможливо. Без сприйняття молоддю демократичних ідеалів не може бути й мови про становлення в її середовищі нового типу політичної культури, орієнтованої на створення демократичного суспільства в незалежній Україні. Ті вчені (Е. Афонін, І. Бекешкіна, Є. Головаха, Н. Паніна, М. Томенко), які працюють у галузі політичної соціології, намагаються розкрити змістовні характеристики різних типів і видів

Воропаєва В.Г., 2014

політичної свідомості: демократичної, авторитарної, традиційної, бюрократичної, лояльної, бунтарської. Особлива увага приділяється вивченню її ідеологічного і масового рівнів, масового і спеціалізованого видів. Соціальні психологи, які вивчають політичну свідомість, зокрема Ю. Замошкін, Г. Почепцов, М. Фролова, О. Шестопап, прагнуть поєднати розгляд суспільного змісту цього феномена з аналізом індивідуальних та групових механізмів його функціонування.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблемна ситуація.

Політична свідомість динамічно пов'язана з політичним буттям, яке розуміється як практичне політичне життя суспільства. Вона відображає рівень розвитку продуктивних сил, особливості суспільно-політичної структури, стан суспільних відносин, рівень освіти і культури. Найбільш поширеним тлумаченням політичної свідомості є система теоретичних і повсякденних знань, оцінок, настроїв та почуттів, за допомогою яких відбувається усвідомлення політичної сфери соціальними суб'єктами – індивідами, групами, класами, спільнотами. Політична свідомість відображає суспільне буття у вигляді постановки цілей та задач, котрі переслідуються соціальними групами в контексті здійснення своїх інтересів. Формами її вияву є політика і політичні відносини, політична сфера буття суспільства та політична діяльність.

Гіпотеза дослідження заключається у припущенні тісного взаємозв'язку між плінним політичним світом та рівнем, особливостями політичної свідомості, політичної культури. Позиція авторки заключається в тому, що політична свідомість являється внутрішнім фактором політичних процесів, що дозволяють не тільки оцінити ступінь суспільно-політичної активності суспільства, але й визначити його тенденції. Саме ця обставина і висуває підвищені вимоги до політичної свідомості і поведінки еліти і мас, особливо в умовах зміни політичних (воєнних) та інших різновидів еліт.

Мета статті – сформулювати теоретичні підстави концепту політичної свідомості як складової системи світоглядних інтересів, що має велике значення для рефлексії урахування зворотних зв'язків політичної системи сучасного суспільства з урахуванням соціальних інтересів людей.

Дана мета реалізується в наступних задачах:

- сформулювати актуальність вивчення проблем формування сучасної політичної свідомості в сучасному суспільстві;
- розкрити сутність політичної свідомості як процесу віддзеркалення політичної реальності з урахуванням соціальних інтересів людей;
- з'ясувати підходи до комплексного аналізу політичної свідомості як складного і суперечливого процесу та виявити його рівні;
- показати зв'язок політичної свідомості з політичною ідеологією;
- відобразити вплив на політичну свідомість чинників різної природи, що свідчать про метаморфози політичної свідомості в умовах політичної кризи;

- дати аналіз політичної ідеології та розкрити її функції;
- розкрити стан політичної свідомості як суспільства в цілому, так і окремих класів, верств, груп, що прагнуть до досягнення консенсусу в політичних позиціях та сприяють формуванню такої політичної свідомості, яка б відображала найбільш суттєві, спільні, життєво-важливі для всього населення інтереси;
- виявити сутність менталітету, що є складовою частиною політичної свідомості;
- дати аналіз менталітету як єдності свідомості, інтелекту та розуму, системи психічного життя і світогляду людей, що входять до складу конкретної нації (етносу);
- схарактеризувати категорію «віри» як складової політичної свідомості і культури.

Обговорення проблеми

Сутність політичної свідомості – це результат і процес засвоєння політичної реальності з урахуванням соціальних інтересів людей. Зміст – політичні ідеї, теорії, погляди, інтереси, настрої, почуття. Специфіка – високий ступінь відбиття соціальних інтересів; активний вплив на інші форми суспільної свідомості. Умови виникнення політичної свідомості: а) усвідомлення людиною своєї належності, групової ідентичності; б) розуміння неможливості реалізації своїх групових інтересів без вступу в певні відносини з політичною владою; в) з'ясування людиною своєї належності до певних політичних позицій, усвідомлення свого громадянського статусу, наділеного правами, свободами, можливостями впливати на владу. Шляхи формування політичної свідомості: а) критичне осмислення соціально-політичної дійсності, поступова раціоналізація чуттєвих уявлень людей, узагальнення наявної інформації; б) усвідомлення мети партійного або політичного руху, приєднання до оцінки й норм вже сформованої громадянської поведінки; в) емоційне прилучення до віри у справедливість тих чи інших політичних ідеалів. З точки зору суб'єкта в політичній свідомості виділяють такі рівні: масова свідомість, групова свідомість, індивідуальна свідомість. Свідомість є: продуктом людської діяльності; вищою формою відображення; продуктом спілкування, соціальної взаємодії. Основні властивості свідомості: універсальність, предметність, цілеспрямованість, об'єктивність, активність. Особливостями свідомості дослідники називають: чуттєву і раціональну форму; удосконалення раціонального ступеня; розвиток у людини особливих форм раціонального пізнання. Отже, свідомість є складною сукупністю відчуттів, уявлень, думок, ідей і почуттів.

Слід мати на увазі, що політична свідомість являє собою складне, багатоструктурне, суперечливе явище, зумовлене історичними, соціально-економічними, соціокультурними, етнічними та релігійними факторами. При вивченні політичної свідомості ми виділяємо гносеологічний, соціологічний та конкретно-історичний підходи. При гносеологічному підході виділяють емпіричну та теоретичну свідомість. В емпіричній

Воропаєва В.Г., 2014

свідомості фіксується безпосередній, буденний практичний політичний досвід людини. Теоретично-політична свідомість – це сукупність вчень, ідей, які виникають на базі наукового дослідження політичного життя суспільства. При соціологічному підході виділяють: а) політичну ідеологію; б) політичну психологію; в) масову та групову свідомість. При конкретно-історичному підході виділяють типи політичної свідомості залежно від використання формаційного або цивілізаційного підходів. *Рівні політичної свідомості* включають до себе: а) практичний – це послідовна реалізація сформованих політичних орієнтацій; б) теоретичний – це система політичних оцінок, знань, переконань; в) емоційно-психологічний – це сукупність політичних емоцій, почуттів, емоційних станів людини.

Як свідчить соціально-філософський аналіз, теоретична свідомість – стрижень політичної ідеології, яка є систематизованим, концептуальним відображенням корінних інтересів певної соціальної групи, спільноти, етносу, пов'язаних з боротьбою за владу, її здійснення. Якщо ідеологія входить в сферу знання, то політична психологія являє собою політичні переконання, емоції, вірування, почуття, установки на сприйняття дійсності і відношення до неї. Ідеологія та політична психологія взаємодіють між собою, виявляють вплив один на одного і на політичне життя суспільства. П.Сорокін писав, що ситі і голодні (багаті і бідні) не можуть мати одну і ту ідеологію, що існує функціональний зв'язок між коливанням кривої харчування суспільства та варіюванням ідеології: “Бідні голодні люди не можуть розумно ставитись до влади, а бідне суспільство не може розумно розпоряджатися владою”. Розглядаючи місце політичної свідомості у низці політологічних понять, було виявлено її зв'язок з політичною системою, політичним режимом, політичною поведінкою та діяльністю, національною свідомістю та з політичною культурою. І зрештою, для ґрунтовного аналізу процесу формування політичної свідомості, на нашу думку, важливе значення мають певні принципи структурування цього поняття. Зокрема, дослідники виокремлюють такі її складові, як політична наука, політична ідеологія та політична психологія; за іншим способом структурування - з точки зору ступеня систематизованості змісту - спеціалізована та масова свідомість; за критерієм внутрішньої стрункості, стійкості елементів - емоційні та раціональні елементи тощо. До чинників, які впливають на формування політичної свідомості сучасного українського суспільства, належать: специфічні риси національного характеру та менталітету (ментальності). Вони суттєво впливають на особливості шляху власного історичного політичного розвитку спільноти, на формування політичних інститутів і цінностей. Разом з тим соціально-політичні “накопичення” історичної пам'яті (видатні постаті, події, символи, міфи тощо), безумовно, теж є чинниками, які формують політичну свідомість сьогодення; особливості процесу трансформації в пострадянських країнах, зокрема в Україні, істотно впливають на формування політичної свідомості суспільства, зумовлюють її суперечливий характер; політичні суб'єкти,

серед яких: держава, українська нація, політичні еліти, політичні лідери, політичні партії, релігійні, молодіжні, профспілкові організації, інтелігенція, наука як така та науковці. На формування політичної свідомості також впливає рівень взаємовпливу між суб'єктами та об'єктами політичного процесу. Характеристика політичної психології як нижчого, початкового рівня пізнання політичного життя не означає, що вона є менш важливою частиною політичної свідомості; її особливості дозволяють їй робити суттєвий, а часом і вирішальний вплив на хід політичного процесу. Політична психологія є об'єктивною умовою і основою формування політичної ідеології. Жодна ідеологія не буде сприйнята масами, якщо вона суперечить їх політичній психології. Політична психологія є більш рухливим елементом політичної свідомості, але водночас вона відносно консервативна, оскільки здатна зберігати традиції, звичаї, що віджили. Форми виявлення політичної психології – політичні потреби, інтереси, прагнення, сподівання, воля, політичні відчуття, емоції, настрої, думки, забобони, ілюзії, міфи, звички, навички, традиції, переконання, наслідування тощо. Політична психологія формується в процесі безпосередньої активності громадян на основі їх практичної взаємодії між собою та з інститутами влади. Політичній психології властиві такі особливості: а) вона часто поверхово віддзеркалює політичні події і процеси; б) вона здатна швидко і чутливо реагувати на зміну політичних умов; в) домінуючу роль відіграють чуттєві та емоційні елементи свідомості; г) зазнає впливу різних ідеологій і формується в процесі їх протиборства; д) зорієнтована, як правило, на відбиття не перспективних, а поточних інтересів людей, їх повсякденних потреб.

Політична ідеологія – більш стійкий компонент політичної свідомості. Як правило, вона раціоналізує зміст політичної психології і визначає головну тенденцію практичної діяльності держави, партії. Форми вияву політичної ідеології – політичні ідеї, політичні концепції, соціально-політичні ідеали, політичні гасла, політичні погляди. В політичній ідеології виділяють три рівні: 1) теоретико-концептуальний рівень – формуються головні положення, які розкривають інтереси й ідеали провідної соціальної верстви, нації, держави; 2) програмно-політичний – розробляються програми, маніфести, гасла, що складають ідейно-політичну основу для прийняття політичних рішень, орієнтування та стимулювання політичної поведінки мас; 3) актуалізований – визначається ступенем засвоєння громадянами цілей та принципів ідеології і характером їх втілення у різних формах політичної участі.

Функції політичної ідеології:

1) пізнавальна – є системою знань про навколишню політичну дійсність;

2) оцінювальна – сприяє орієнтації у політичному житті, оцінці політичних подій;

3) регулятивна – дає орієнтири щодо участі у політичному житті;

4) інтегруюча – сприяє об'єднанню соціальних груп суспільства на

базі спільних цінностей, ідей, настанов;

5) прогностична – створює основу для передбачення змісту та характеру розвитку політичного процесу;

б) нормативна – створює загальноприйнятний образ майбутнього.

Державна ідеологія розробляється теоретиками, ідеологами, котрі мають намір створити загальну основу для відновлюючої діяльності, спрямовану на інтеграцію суспільства. В сучасній Україні ця проблема має важливе значення. Висунуто ряд ідей (національна ідея, розбудова держави), але ця проблема потребує дуже напруженої теоретичної розробки. Треба мати на увазі, що ці цілі можуть бути досягнуті тоді, коли інтеграція суспільства (державна ідея) буде пов'язана з масовою свідомістю. Владні структури виробили певні соціально-психологічні механізми регулювання та контролю політичної поведінки людей. Одним з таких механізмів є пропаганда, яка виконує функції: а) розвиток політичної свідомості мас; б) маніпулювання свідомістю. Причому маніпулювання виступає як один із засобів соціального контролю над свідомістю і поведінкою людини на базі перекручених уявлень про дійсність, яке здійснюється шляхом блокування свідомості від дійсності. Пропаганда здійснюється за допомогою засобів масової інформації, масової культури, реклами. Взаємозалежність як найбільш загальне уявлення влади вбирає в себе протилежні тенденції: від співробітництва, інтеграції, з одного боку, до боротьби, диференціації – з другого. До активних засобів групової інтеграції належать переконання, навіювання. Важлива роль у маніпулюванні політичною свідомістю належить політичному камуфляжу. Він полягає у маскуванні цілей і реальних мотивів, акцентуванні уваги на псевдоцілях і псевдомотивах. Використовуючись у всіх політичних режимах, камуфляж може мати різні цілі – це маскування реальної цілі, негативне відношення до цінностей, створення певного іміджу партії чи класу. Кожна ідеологія, система, режим створюють свій імідж. Самий розповсюджений спосіб - переконати маси, що порушені їх інтереси. Одним з засобів камуфляжу є розповсюдження образу ворога.

У процесі подолання тоталітаризму, утвердження демократичного ладу розкрило і посилило плюралізм політичних позицій різних груп населення. Не завжди його можна охарактеризувати за допомогою класових, національних чи інших традицій і звичних для нас соціальних ознак. Політична свідомість визначається тими об'єктивними процесами, які відбуваються в різних сферах суспільства. Найважливіші з них є радикальні економічні та політичні реформи, розвиток демократії, широкий спектр політичних та національно-демократичних рухів. Політичну свідомість зумовлюють також кризовий стан економіки, різке падіння рівня життя більшості населення, криза духовності, зростання злочинності, політична криза тощо.

У цілому в політичній свідомості існують такі різновиди: авторитарний, консервативний, ліворадикальний, ліберальний, соціал-

демократичний, християнсько-демократичний, анархо-синдикалістський, конформістський. Виявляються і такі типи політичної свідомості, як антисоціалістична, антикомуністична, право-радикальна, реформістська, націоналістична та інші. Політична свідомість в Україні дуже різнобарвна. Можна відзначити, що політична свідомість виступає активним фактором політики передусім через те, що вона здатна випереджувати практику, а отже, прогнозувати політичні процеси. Політична свідомість чинить значний вплив на політичне життя, визначаючи спрямування політичної діяльності різних спільностей, партій, суспільно-політичних рухів та індивідів.

Тому вкрай важливо враховувати стан політичної свідомості як суспільства в цілому, так і окремих класів, верств, груп, прагнути до досягнення консенсусу в їхніх політичних позиціях, сприяти формуванню такої політичної свідомості, яка б відображала найбільш суттєві, спільні, життєво-важливі для всього населення інтереси. Свідомість є специфічною людською формою освоєння світу, яка передбачає освоєння об'єктів спочатку без фізичної дії на них. Основними властивостями свідомості є: 1) ідеальність як найзагальніша форма існування свідомості як суб'єктивної реальності. Поза ідеальністю свідомості не існує. Вона тільки там і починається, де і коли людина змушена об'єктивувати свій внутрішній світ у загальнозначущих цінностях, починає дивитися на себе збоку, очима інших людей, співвідносити свою поведінку із загальноновизнаними нормами. 2) інтенціональність як усвідомлення чогось. Вона спрямована на певну предметність. У свідомості наявне те, що є її предметом, тобто відображається не світ узагалі в його різноманітності, а лише те, що є предметом конкретної діяльності чи уваги людини, здатність творити і відтворювати ідеї. 3) компонентний, що охоплює складові, необхідні для діяльності людини: а) знання або когнітивну сферу свідомості (відчуття, сприймання, уявлення, поняття, судження тощо); б) цінності, потреби, інтереси, емоційні стани, що обґрунтовують і стимулюють активність, або мотиваційна сфера свідомості; в) програми (проекти, плани, цілі), або ормативно-проективна сфера свідомості. 4) самосвідомість як здатність людини поглянути на себе збоку, тобто дистанціюватися від себе, побачити себе очима інших.

Складовою частиною політичної свідомості є менталітет. Менталітет – єдність свідомості, інтелекту та розуму, система психічного життя і світогляду людей, що входять до складу конкретної нації (етносу). Менталітет становить більш чи менш складну ієрархію ідей, поглядів, уявлень про світ, людство, про себе (самоідентифікація і самосвідомість), оцінок (рівень свідомості), смаків (підсвідомості), культурних і побутових традицій, засобів виразу думки, що узгоджуються із загальними уявленнями про природу реальності (онтологія), людську природу (антропологія) та історію людства (філософія історії). Менталітет – це спільне “психологічне оснащення” представників певної культури, що дає змогу хаотичний потік різноманітних вражень інтегрувати свідомість у певне світобачення. Воно і

визначає, врешті решт, поведінку людини, соціальної групи, суспільства, внаслідок чого суб'єктивний “зріз” суспільної динаміки органічно включається до об'єктивного історичного процесу. Виділяють два основних типи менталітету: етнічний та національний.

Етнічний менталітет має за основу уявлення про спільну територію проживання, спільну мову, про спільність психічного складу та особливі риси характеру. Ці уявлення виникають в суспільній психіці стихійно і є способом осмислення і оцінювання мотивів поведінки як окремої особистості, так і цілої спільноти, її властивостей і досягнень. На основі осягнення власної етнічної особливості у етнофорів виникають етнічні автостереотипи, тобто специфічні уявлення про свій народ, які при зовнішній об'єктивності опису найчастіше носять ідеалізований характер. Дуже важливим є також врахування умов, що сприяють підтриманню етнічних автостереотипів, адже їхньою функцією є виховання членів суспільства і вироблення відношення до інших етнічних спільнот. Менталітет нації, на відміну від етнічного менталітету, має етносоціальний характер. Національний менталітет – це сукупність уявлень, традицій і понять представників нації, що дозволяють відтворювати цю єдність людей як ціле і відносити кожного індивіда до даної соціальної спільноти. В основі цього типу менталітету лежать уявлення про духовну єдність, історичну спорідненість, культурну і психологічну самотність і неповторність нації як державно-політичної, громадянської спільноти. В даному випадку виникають і нові *національні* автостереотипи. Вони утворюються завдяки тому, що титульний етнос поширює свої культурні вартості у масштабі держави, підносить їх до рівня національних, легітимізує їх націотворчі чинники, водночас акумулюючи енергію численних етносів, що проживають на території поліетнічної держави, сприймає та легітимізує їх архетипи і вартості, утворюючи консолідовані ментальні образи української нації.

Національний тип менталітету не можна розглядати як вищий порівняно з етнічним. Ці поняття однопорядкові, але не тотожні: національний менталітет частково включає до себе деякі параметри етнічного менталітету. Національний менталітет вміщує в собі рефлексію буття та інтересів поліетнічної політичної спільноти, якою є нація, і консолідує в собі ті ознаки, риси, що притаманні психологічному складові численних різноманітних етнічних груп – складівників нації. Національний менталітет кореспондує суто етнічні риси із загальнозначущими цілями, вартостями, ідеями. Менталітет як соціально-психологічний чинник розвитку національної держави допомагає доповнити, деталізувати наукову картину соціальної дійсності і пояснити ефективність (чи неефективність) функціонування існуючих соціальних теорій і концепцій. Менталітет є тією метаконструктивною категорією, що об'єднує націю у своїй цілісності, робить її єдиним соціальним організмом, виявляючись у феноменах культури, релігії, духовно-інтелектуальній сфері суспільства. Саме це дає змогу зіставляти менталітет з ідеологією – обидва ці елементи споріднені

між собою близькістю до того структурного зрізу духовного феномена, що називається практичною свідомістю.

Політична культура – сукупність знань, уявлень, досвіду, політичної діяльності, установлень, що дозволяють суб'єкту ефективно виконувати політичні ролі; політична культура передається від покоління до покоління; вона має не тільки духовні орієнтири, але і матеріальні; її не можна зводити до орієнтирів, так як головним її виявом є сама політична поведінка людей як концентрований вираз політичної культури та політичного менталітету. Для розмежування різних політичних культур вирішальне значення має відмінність між типами політичної поведінки людей – кінцевими продуктами різних політичних культур. Виокремлюються три найбільш стійких і самих розповсюджених типів культури: 1) конформістський; 2) партикулярний; 3) громадянський. Конформістський тип політичної культури характеризується орієнтацією людини на державу як джерело прав і благ, підданям якого він себе вважає. Такою була поведінка більшості громадян СРСР, а зараз Куби, КНДР, Ірану, Сирії, Лівії і багатьох інших країн. Для партикулярного типу політичної культури характерна орієнтація політичної поведінки людини на позиції тієї чи іншої частини суспільства – етносу, класу, спільноти, організації будь-якого типу, яким людина підкоряє свої інтереси. Такий тип поведінки розповсюджений в Україні і Росії, а також в багатьох країнах Азії, Африки. Громадянський тип політичної поведінки відрізняється від інших орієнтацією людини на свої власні інтереси, виступаючи як партнер співгромадян і держави. Прикладом може слугувати поведінка більшості громадян в США, Франції, Великобританії і багатьох інших країнах. Мабуть нема жодного суспільства, в якому б переваги мав єдиний тип політичної культури, так як на другому плані можна знайти і інші: у США, Франції, Німеччині переваги має громадянський тип політичної культури, але можна зустріти – конформістський і партикулярний тип політичної поведінки. Саме тип поведінки є концентрованим виразом відповідної політичної поведінки. Формування нових орієнтирів, політичного менталітету і змін у політичній поведінці, виникнення нової політичної культури – процес складний і довгий..

Політична активність - важлива характеристика життєвої позиції особистості, специфічна сутність якої полягає в діяльності соціальних груп і індивідів, спрямованій на вдосконалення або зміну соціально-економічного і політичного порядку, соціально-економічних і політичних інститутів. Основу політичної активності становить політичний інтерес. Політична активність включає діяльність, спрямовану на реформування суспільства (включаючи законодавчу), боротьбу проти расових і соціальних упереджень, боротьбу за свободу політичного і релігійного волевиявлення тощо. На індивідуальному рівні політична активність характеризується сукупністю форм життєдіяльності окремої особистості, що є вираженням її прагнення до активної участі в політичних процесах, відстоювання своїх політичних прав і інтересів. Обсяг політичної активності залежить від здатності суб'єкта

Воропаєва В.Г., 2014

впливати на поведінку людей через взаємодію з іншими суб'єктами політики, підпорядковувати політичні дії поставленим цілям, прогнозувати зміни в політичній ситуації, впливати на політичний процес. Залежно від обсягу політичної активності індивідів умовно поділяють на чотири категорії: 1) "гіперактивні" (найменш численна категорія) – суб'єкти, для яких політика є професійним заняттям (депутати, державні службовці, професіональні політики, політичні оглядачі, журналісти та ін.); 2) активні індивіди - члени політичних організацій, партій, груп тощо, а також суб'єкти, що впливають на політичне життя суспільства ненасильницькими засобами (наприклад, страйками, депутаціями, пікетуваннями тощо); 3) широкі маси населення- найчисленніша категорія, до неї входять суб'єкти, що займаються політикою час від часу; 4) "гіперпасивні" - не беруть участі в політиці ні прямо, ні опосередковано. До політично пасивних людей відносять тих, хто тримається осторонь політики, не бере в ній участі, не виявляє ініціативи, слухняно виконує вимоги керівництва. Політика не викликає в них інтересу, не входить до системи власних цінностей. Активне несприйняття, самовідторгнення може бути пов'язане з архетипом екстернальності, який М.Вебер характеризував через дефіцит "етики відповідальності". Демонстративне відсторонення від політичного життя - явище того самого ряду, що й екстернальні (шкідливі) вчинки. Політична активність залежить від таких факторів, як: 1) умов життя. Один з висновків політичної історії ХХ ст. - чим краще живе громадянин, тим більшою є його довіра до політичного керівництва, тим вищими є його мотивація, його зацікавленість у суспільних справах; 2) внутрішньо-духовної сфери особистості; 3) стану політичної свідомості; 4) цілеспрямованості особи, наявності у неї «рефлексу мети», який, за словами І.П.Павлова, лежить в основі змін на краще, в основі прагнень людини досягти тієї чи іншої поставленої нею життєвої мети; 5) творчого потенціалу особи; 6) прагнення особи до влади. Причетність до системи політичної влади сприймається як засіб соціального самоствердження особи, її виокремлення з маси; 7) здатності людини до рішучого вчинку. Вираженням політичної активності є пряма участь особи в політичних процесах. Тому активність політична є виміром політичної культури і політичної свідомості як окремих індивідів, так і суспільства в цілому і має багатовимірне значення, означаючи: тісний зв'язок політичних інститутів з громадянським суспільством; контроль за діяльністю політико-керівних структур з боку народу; забезпечення можливості участі в процесі реалізації влади членів суспільства; самоствердження людини; спосіб реалізації її можливостей.

Віра як складова політичної свідомості і культури – це прийняття будь-якого знання, без безпосередніх емпіричних і раціональних доказів, як основу чи важливий елемент пізнання. Віра (від лат. Veritas – істина, verus – істинний, правдивий, дійсний, справжній) – один із найбільш значущих феноменів духовного життя людини, духовна здатність людської душі безпосередньо пізнавати потаємні струни своєї екзистенції; постійні пошуки

нових проектів свідомості і самосвідомості, що пов'язується з розробкою певного кола регулятивних культурформуєчих ідей; трансцендентне, смислове і ціннісне начало, яке вимагає відповідного методологічного осмислення і рефлексії; пошуки істини, спрямованої на утвердження самоцінності життя в його природно-тілесному здійсненні. Від слова «віра» походять такі слова як достовірність, вірність, вольнолюбство, довіра, перевірка, вірування, віросповідання. В світі ціннісних об'єктивацій людини віра як суб'єктивний акт прийняття будь-чого як автентичного, має неперевершене значення, так як являє собою теоретичну формулу моделювання буття «можливої потенції». На вірі заснована релігія. Прогресивний швейцарський теолог К. Барт вважав, що обґрунтування віри в гуманістичній придатності її для вітального заклопотання самої людини в її безпосередньому житті, в її значенні для людського (тілесного) існування. В контексті філософських роздумів К. Ясперса, віра – це результат філософствування, а для І. Канта, віра – іманентна сутність людини, що зводиться до діяльності і розуму. Віра – це ейдос, смисл об'єктивного орієнтування людини в напрямку до обґрунтування віри, в якій велику роль грають раціональні, але й чуттєві і емоційні почуття як буттєві виміри вселюдського, всезагального. Без віри неможливо обійтися в повсякденному бутті, віру також не слід пов'язувати з абсолютною вірогідністю.

В англо-мовних країнах терміном «фейтх» (faith) позначають духовне і сакральне відношення людини до буття, істини чи тотожності, світське і гносеологічне відношення до істини закріплюється терміном «біліф» (belief). Безпосереднє перебування у зв'язках нескінченного і цілого буття – передумова фейтх-віри як безпосереднього знання. Фейтх-віра – це духовний потяг душі до граничних засад буття, містичне перебування в них, пряме бачення трансцендентних сутностей і субстанційних зв'язків у контексті моралі, права, філософії, політики, економіки, як віра у здійснення чогось. Фейтх-віра, чи духовна віра не є копією свого предмету і не описується як суб'єктивний образ (карта) об'єктивного світу. Її предмет – не феноменальний, а ноуменальний. Фейтх-віра узгоджується з сутнісними умовами прояву духовності, автентичний початок людського існування і пряме джерело інформації про світ в цілому, який проявляється як наслідок вільного духу. Фейтх – віра як потяг душі індивіда до різних оціночних і емоційних визначень ліквідує протилежність душі і духу, суб'єкта і об'єкта, породжує неутілітарне відношення до духовних цінностей, обертається вищими внутрішніми почуттями любові, істини, добра, краси. Філософсько-культурологічне осмислення кризового стану сучасного соціуму потребує інтуїтивної уявленості реалізації сутнісних сил особистості; позитивно-понятійного визначення совісті як сумарного виразу цілісної особистості, що потребують свого розгортання і відтворення у повсякденному житті.

Наукове пізнання як колективна діяльність неможливе без довіри, досвіду інших людей, без віри в істинність ряду інтерсуб'єктивних значущих норм і ідеалів, які мають світоглядний статус. Феномен віри виникає в науці

Воропаєва В.Г., 2014

і в ситуаціях невизначеності (вибору гіпотез, теорій, наукових традицій). Віра виступає як компонент особистісної позиції вченого, включає пізнавальну діяльність у цілісний процес людського життя з почуттями і переживаннями, моральними оцінками, актами вільного вибору. Віра і впевненість є важливим проміжним ступенем між знаннями і практичними діями, необхідна умова практичної реалізації теоретичної ідеї. Віра як компонент пізнання в цілому заснована на практичному сумніві, корекції досвіду і раціональними аргументами. Внутрішній духовний світ людини – це пряме знання буття і автентична достовірність фейтх-віри.

Слід виокремити також і віру політичну, як особливий стан розуму чи психіки, що заключається в певному прийнятті людиною будь-яких явищ, подій, власних політичних уявлень чи доводів, що виступають основою політичного «Я» і визначають його політичні судження, норми поведінки, політичних відносин; віри у здійснення чогось, ще не баченого і не втілюваного в життя. Тому на політичне покладається місія свого роду “експерта” суспільного стану, а політична віра проголошується важливою передумовою прояснення смислового характеру дійсності. Політична віра базується на визнанні автентичного політичного з такою рішучістю, яка перебільшує силу будь-яких фантастичних чи формально-логічних доказів, коли апологія Абсолюта не є заборонена його мислити, а являє собою смисл, цінність, суттєвий центр всього сущого. В. Соловйов вважав, що сила віри залежить від особливого самостійного стану людини, який не підлягає будь-яким доказам і сприяє реконструкції духовного і соціального почуття людини. Сучасні психологи і філософи вважають, що політична віра пов’язана з попередньою роботою свідомості і самосвідомості як регулятивних засад самоздійснення всіх форм життєдіяльності людини, принципово незавершена, відкрита, неоднозначна, яка передбачає водночас і приєднання, і заперечення чогось. Як аксіологічна цінність, віра - це робота свідомості суб’єкта, спричинена не механізмами каузальності, пізнання, захоплення, атрибуції, витіснення раціональності, а сукупністю всіх відносин людини одночасно, коли духовні цінності набувають інтерпретації лише в контексті надійної шкали автономних морально-естетичних принципів і не виходять на рівень глибинних соціально-історичних детермінант. Віра – це той місточок, що пов’язує людину із світом, це неодмінна суттєва характеристика особистості, що переходить у впевненість в собі, у своїх можливостях, в реалізації сутнісних сил особистості, особливо віра необхідна в умовах сучасних тенденцій тотального поглиблення кризового соціуму. Як ціннісний феномен, віра має свої градації, на вищому рівні якої має бути ідеал. Саме це ті феномени, які сприяють смисло-змістовному утвердженню індивіда в ситуації глобального розпаду смислоформуючих складових культури і абсолютному знеціненні тілесно-соматичного буття людини в соціумі, подоланні феномена розгубленої української людини. Віра, яка несе великий енергетичний потенціал, дозволяє людині включати в свій духовний світ і своє практичне

життя те, що не виходить безпосередньо до її життєвого досвіду. Але щоб повірити в щось, слід сприймати свідчення чужого досвіду як певну смислову реальність, але при цьому свідчення повинні бути авторитетними. Джерелом авторитету можуть бути вік, досвідченність, високий рівень освіти, високе посадове або громадське становище, приналежність до певної інституції. Без віри немає прилученості до широкого світу, віра робить моїми можливості багатьох інших людей, поєднує можливе й дійсне, вона здатна переводити неможливе у вимір можливого. Віра стає засадою для розбудови свого специфічного типу світогляду, в своєрідному сполученні з сумнівом постає як одвічна бентежність духу, сутнісний неспокій. На думку П. Тіллаха, віра – це завжди напружена боротьба, “неможлива можливість”. Віра завжди означає вибір, кризу, зміну; суб’єктивну сумливість; сумнів у самій собі; глибоких імперативів людського буття. Віра як соціальний феномен поєднує теперішнє, минуле й майбутнє, що постає як світ можливостей; виступає своєрідним випередженням перетворення можливості на дійсність.

Стан різнонаправленого кризового соціуму проявляється у трьох типах політичної культури: 1) економікоцентризмі; 2) етноцентризмі; 3) соціоцентризмі, які відтворюють відповідні довгострокові суспільно-політичні мегатренди. Соціоцентричний тип політичної культури, який включає і віру, і справедливість, і гуманізм співзвучний демократичному вектору трансформації політичних цінностей. Поряд з цим економікоцентризм і етноцентризм можуть бути об’єднані у «загальну» недемократичну тенденцію трансформації «глобальної» політичної свідомості. Взаємозв’язок даних траєкторій у значній мірі визначає специфіку полікультурного контексту світового розвитку, його неоднозначність, альтернативність, вибуховість, що приводить до формування «глобальної» політичної культури, яка починає сьогодні відігравати більш істотну роль, чим на минулих етапах світового розвитку.

Висновки

Саме категорія політичної свідомості і політичної культури найближче підводять нас до розуміння атмосфери політичного життя, специфічної і неповторної у кожній країні політичної культури та навіть у різних її частинах. Без неї неможливо збагнути, чому певна кількість індивідів обирає ту чи ту політичну орієнтацію, форму політичної поведінки, чому однотипні політичні інституції по-різному діють і по-різному сприймаються у різних країнах, що є відображенням певного національного менталітету.

Список використаної літератури:

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф.Абдеев.- М.: ВЛАДОС, 1994.- 336с.
2. Бех В.П. Философия социального мира: гносеологический анализ: [Монография] / В.П.Бех. – Запорожье.: «Тандем-У», 1999. – 284 с.
3. Білогур В.Є. Світоглядні орієнтації студентів: тенденції змін у трансформаційному суспільстві: [Монографія] / В.Є.Білогур.- Дніпропетровськ: Пороги, Воропаєва В.Г., 2014

2011.- 311с.

4. Бондаревич І.М. Духовна цілісність особистості: дійсність і перспектива : [Монографія] / І.М.Бондаревич. - Запоріжжя: ЗНТУ, 2008.-162 с.

5. Вашкевич В. М. Історична свідомість сучасної молоді: до методології дослідження / В. М. Вашкевич // Вища освіта України. – 2005. - № 4. – С. 74-

6. Вашкевич В. Ціннісно-світоглядні настанови молоді в сучасних умовах. Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр].- К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР», 2013.- Вип. 73.- С. 205-209.

7. Воронкова В. Філософія: навчальний посібник / Валентина Воронкова. - К.: ВД «Професіонал», 2004. - 464 с.

8. Воронкова В.Г.Формирование нового мировоззрения, нового человека, нового общества будущего: [Монография] / В.Г.Воронкова / Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях // Под ред. О.А.Базалука.- К.: Издательский дом «Скиф».- 2012.- Т.2.- С.134-152.

9. Ганиев Р.М. Философско-культурологическое мировоззрение: трансцендентальный субъект / Роберт Маликович Ганиев.- Владикавказ: изд-во СОГУ, 2006.- 229 с.

10. Додонов Р.А. Теория ментальности: учение о детерминантах мыслительных автоматизмов: [Монография] / Р.А.Додонов.- Запорожье: РА «Тандем-У», 1999.- 264 с.

11. Додонов Р.А. Этническая ментальность: опыт социально-философского исследования: [Монография] / Р.А.Додонов.- Запорожье: РА «Тандем-У», 1998.- 191 с.

12. Карась А.Ф. Громадянське суспільство і національна культура/ Гуманізм за утвердження громадянського суспільства в Україні / А.Ф.Карась. - Вісник Львівського університету.- 1995.- Вип.32.- С.11-18.

13. Козловець Микола. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: [Монографія] / М.Козловець. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. - 558с.

14. Кучера Т.М. Проблеми формування соціокультурної консолідації: соціально-філософський аналіз / Т.М.Кучера // Нова парадигма: [журнал наук. пр.. / Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова [творче об'єднання «Нова парадигма»]. - К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2010.- Випуск 98.- С. 133-139.

15. Мельник В.В. Формування морально-світоглядних і культурних засад національної самосвідомості українського народу / В.В.Мельник // Гілея: науковий вісник: [зб. наук.пр.] - К.: Вид-во УАН ТОВ «НВП» «ВІР».- 2011.- Вип.58 (3). - С.315-326.

16. Образ человека будущего: Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях: коллективная монография / Под ред. О.А.Базалука.- К.: Кондор, 2011.- Т.1.- 328с.

17. Образ человека будущего: Кого и как воспитывать в подрастающих поколениях: [Монография] / Под ред. О.А.Базалука.- К.: Издательский дом «Скиф».- 2012.- Т.2.- 408с.

REFERENCES

1. Abdeev R.F.Philosophy information civilization / R.F.Abdeev. - М.: VLADOS, 1994. – 336р.

2. Beh V.P. The philosophy of the social world: epistemological analysis [monograph] / V.P.Beh. - Zaporozhye. "In Tandem", 1999. - 284.

3. Bilohur V.E. Ideological orientation of students: trends in social transformation : [The book] / V.Y.Bilohur . - Dnepropetrovsk : Thresholds , 2011. – 311p .

4. Bondarevych I.M. Spiritual wholeness of personality: reality and perspective [monograph] / I.M.Bondarevych . - Zaporozhye: ZNTU, 2008.-162 p.

5. Vashkevych V.M. Historical consciousness of modern youth to research methodology / VM Vashkevych // Higher Education in Ukraine . - 2005 . - № 4. - p. 74

6. Vashkevych V. M. Value- worldview of young people in today's environment. Gilea : Research Bulletin: [Collected Works]. - K. : Publisher UAS of " SPE " "Believe ," 2013. - Issue 73 . - P. 205-209.
7. Voronkova V. Philosophy: Textbook / V. Voronkova. - Kyiv: PH "Professional ", 2004. - 464 p.
8. Voronkova V.G. Formirovanie new outlook, a new man, a new society of the future: [monograph] / V.G.Voronkova / Who and how to educate the younger generation / / Edited 9. O.A.Bazaluka. - K. Publishing house "Skif". - 2012. - Tom.2. - P.134-152.
9. Ganiev R.M. Philosophical-cultural world: the transcendental subject / Robert Malikovich Ganiev. Vladikavkaz - Univ SOGU 2006. - 229 p.
10. Dodonov R.A. Theory mentality: the doctrine of determinants of mental automatism [monograph] / R.A.Dodonov. - Zaporozhye: RA "Tandem-U", 1999. - 264.
11. Dodonov R.A. World Mentality experience of socio-philosophical research [monograph] / R.A.Dodonov. - Zaporozhye: RA "Tandem-U", 1998. - 191 p.
12. Karas A.F. Civil society and national culture / Humanism for the promotion of civil society in Ukraine / A.F.Karas . - Bulletin of Lviv University. - 1995. - Issue 32. - P.11 -18.
13. Kozlovets N. The phenomenon of national identity: Challenges of globalization: [The book] / M.Kozlovets . - Exactly: Publisher Waiting Franko , 2009. – 558p.
14. Kuchera T. Problems of social and cultural consolidation: the socio -philosophical analysis / T.M.Kuchera / / New Paradigm [journal research papers / National Pedagogical University Dragomanov [creative association "new paradigm"]. - K. : Publisher NEA Dragomanov , 2010. - Issue 98. - P. 133-139.
15. Miller V. Formation of moral and philosophical and cultural foundations of national identity of the Ukrainian people / V.V.Melnyk // Gilea: Research Bulletin: [Collected Works] - K.: - 2011. - Issue 58 (3). - P.315 - 326.
16. The image of the man of the future: Who and how to educate the younger generation: a collective monograph / Edited O.A.Bazaluka. - K.: Condor 2011. - Volume 1. – 328p.
17. The image of the man of the future: Who and how to educate the younger generation [monograph] / Edited O.A.Bazaluka. - K.: Publishing House "Scythian." - 2012. - Volume 2. – 408p.

В.Г. ВОРОПАЕВА (кандидат философских наук, доцент кафедры социально-гуманитарных наук)

Кировоградская летняя академия Национального авиационного университета, Кировоград, Украина

МЕТАМОРФОЗЫ СОВРЕМЕННОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ В УСЛОВИЯХ ПОЛИТИЧЕСКОГО КРИЗИСА: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ КОНТЕКСТ

Предмет, тема, цель работы. Предметом исследования есть феномен политического сознания, с которым происходят разнообразные метаморфозы в условиях политического кризиса. Цель статьи – сформировать теоретические основания концепта политического сознания как составной системы мировоззренческих интересов, что имеет большое значение для рефлексии учета обратных связей политической системы современного общества с учетом социальных интересов людей; показать метаморфозы, которые происходят с политическим сознанием современного украинского общества. Для реализации этой цели в статье определено актуальность изучения проблем формирования современного политического сознания в современном обществе; раскрыто сущность политического сознания как процесса отображения реальности с учетом социальных интересов людей и охарактеризовано категорию «веры» как составной части политического сознания и культуры. Результаты работы: в статье представлена

концептуалізація політичного свідомості і досвід її практичної реалізації в Україні. Сфера застосування результатів дослідження: в процесі викладання філософії, політології, соціології, культурології, психології.

Ключевые слова: політичне свідомості, політична культура, політична психологія, менталітет, віра, політична активність, політичний кризис.

V.VOROPAEVA (PhD, assistant professor of social and humanitarian disciplines) Kirovograd Flight Academy National Aviation University, Kirovograd

METAMORPHOSES MODERN POLITICAL CONSCIOUSNESS IN THE POLITICAL CRISIS: THE SOCIAL AND PHILOSOPHICAL CONTEXT

Subject, theme, purpose of work. The subject of research is the phenomenon of political consciousness, which occur in various metamorphoses political crisis . The purpose of the article - to form the theoretical bases of the concept of political consciousness as a component of philosophical interest, which is important for reflection, taking into account the feedback of the political system of modern society based on social interests of the people; show the metamorphosis taking place on the political consciousness of the modern Ukrainian society. Method and methodology of analysis: a comprehensive method for interdisciplinary research in the context of which accumulated phenomenological, axiological, hermeneutic methods. For this purpose in the article the relevance of studying the problems of the formation of modern political consciousness in modern society; the essence of political consciousness as a process of reflection of political reality based social interests of people. The position of the author lies in the fact that political consciousness is an internal factor of political processes, allowing not only to assess the degree of social and political activity of society, but also to determine its trend. This is what makes high demands on the political consciousness and behavior of the elite and the masses, especially in a changing political (military), and other kinds of elites. In this article the author tries to define an integrated approach to the analysis of political consciousness as a complex and contradictory process and identify its level; show the relationship of the political consciousness of political ideology and influence on the political consciousness of factors of different nature, showing the metamorphosis of political consciousness in a political crisis. The author presents an analysis of political ideology and reveals its function ; revealed the state of political consciousness as a society and individual classes, strata and groups seeking to achieve consensus on policy positions and contribute to the formation of a political consciousness that would reflect the most significant, common, vital to the interests of the whole population ,. In the article the essence of mentality that is part of political consciousness and are characterized category of "faith" as a part of political consciousness and culture. Political activity - an important characteristic of the approach to life of the individual, the specific nature of which is of social groups and individuals aimed at improving or changing socio-economic and political order, socio -economic and political institutions. The basis of political activity is political interest. Modern psychologists and philosophers believe that political faith is related to previous work of consciousness and self- regulatory principles as self-realization of all forms of human life is fundamentally incomplete, open, ambiguous, which provides both accession and negation. As axiological value, faith - is the subject of consciousness. The results: the article presents a conceptualization of political consciousness and experience, and its implementation in Ukraine. The scope of the research results: the teaching of philosophy, political science, sociology, cultural studies, psychology.

Key words: political consciousness, political culture, political psychology, mentality, religion, political participation, political crisis.

Стаття надійшла до редколегії 05.04.14

Прийнята до друку 10. 04.14